

ประวัติกรมส่งเสริมสหกรณ์

ประวัติความเป็นมาของหน่วยงานที่รับผิดชอบงานสหกรณ์ มีดังนี้

แผนการสหกรณ์ กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ (พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๓)

หน่วยราชการที่รับผิดชอบงานสหกรณ์ เริ่มจากเป็นแผนกหนึ่งในกรม พาณิชย์และสถิติพยากรณ์ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๕๘ เหตุที่จัดตั้งแผนกสหกรณ์ขึ้นในส่วนราชการแห่งนี้ เพราะว่า กรมพาณิชย์ และสถิติพยากรณ์ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาค และการจัดตั้งสหกรณ์ในระยะแรกก็ได้อาศัยเงินกู้จาก แบงก์สยามกัมมาจลทุน- จำกัด(ธนาคารไทยพาณิชย์ในปัจจุบัน) โดยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็น ผู้ค้ำประกันอยู่ จึงจำเป็นที่จะต้องให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติทำการควบคุม และดูแลผลการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างใกล้ชิด ในขณะนั้นมี พระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีและ นายทะเบียนสหกรณ์เป็นพระองค์แรก

กรมสหกรณ์กระทรวงพาณิชย์ (พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๗๗)

หลังจากที่ได้จัดตั้งแผนกสหกรณ์ ก็ได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น ปรากฏว่าได้ผลดีสหกรณ์จึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุน จากทางราชการยิ่งขึ้นเพราะสามารถ ทำประโยชน์ให้กับสมาชิกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงพาณิชย์ใน พ.ศ. ๒๔๖๓ จึงเป็นผลให้แผนกสหกรณ์ได้รับการ สถาปนาขึ้นเป็นกรมสหกรณ์ โดยมีพระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นนายทะเบียนสหกรณ์สืบต่อ มาจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๘ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๙ กระทรวงพาณิชย์ได้รวมกับกระทรวง คมนาคม เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม" มีหม่อมเจ้าฉัตรลลบลลอสรรค์กมลასน์ เป็นปลัดทูลฉลองฯ และทรงดำรงตำแหน่ง นายทะเบียนสหกรณ์ด้วยใน

ตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๙ นั้นเองพระยาพิพิธสมบัติ (ตาบ กุวานนท์) ก็ได้เข้ารับตำแหน่งปลัดทูลฉลองฯ และ นายทะเบียนสหกรณ์ ต่อจากหม่อมเจ้าฉัตรดลเลอสรณ์จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๕ ในขณะที่แผนการสหกรณ์ ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกรมสหกรณ์แล้วแต่ก็ยังไม่มีการแต่งตั้งอธิบดีมีเพียงนายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งมีตำแหน่งเทียบเท่า อธิบดีกรม เป็นหัวหน้าบังคับบัญชา ในตอนกลางปีพ.ศ. ๒๔๗๕ หลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระยาโทณวณิกมนตรี (วิสุทธ์ โทณวนิก) ก็ได้ เข้ามารักษาราชการแทนพระยาพิพิธสมบัติในตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์ ประมาณ ๑ เดือน จึงได้มีการประกาศของคณะราษฎร ลงวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๔๗๕ ว่ามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้หลวงเดชสหกรณ์ (ม.ล.เดช สนิทวงศ์) เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ สำหรับในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ได้เปลี่ยนชื่อเป็น กระทรวงเกษตรพาณิชย์การ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงเศรษฐกิจ และมีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เพิ่มเติมได้แบ่ง งานที่การงานในกระทรวงเศรษฐกิจ ออกเป็น ๒ ทบวง คือ กรมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรธิการ (พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๙๔) เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๗ ฉบับที่ ๓ ยกฐานะทบวงเกษตรธิการเป็น กระทรวงเกษตร-ธิการ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๘ หลวงเดชสหกรณ์ ได้ดำรงตำแหน่ง ปลัด กระทรวงฯ และพระพิจารณ์พาณิชย์ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้รักษาราชการ ตำแหน่งอธิบดีกรมสหกรณ์ และนายทะเบียนสหกรณ์อยู่ช่วงระยะหนึ่งจึงมี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พระประกาศสหกรณ์ และดำรง ตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ จนถึงพ.ศ. ๒๔๘๕ จึงได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งปลัด กระทรวงเกษตรธิการ และโปรดเกล้าฯ ให้พระพิจารณ์พาณิชย์ ผู้ช่วยอธิบดี ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมและนายทะเบียนสหกรณ์ จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๒ จึงพ้นจาก ตำแหน่งเพราะครบเกษียณอายุ และได้แต่งตั้งให้ ม.ล.อุดม ทินกร ณ อยุธยา เป็นผู้รักษาราชการแทนนายทะเบียนสหกรณ์ช่วงระยะหนึ่ง จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายพงส์ สรีวรรณะ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมและ นายทะเบียนสหกรณ์เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๙๓ สำหรับสถานที่ตั้งกรมสหกรณ์ ขณะที่สังกัดกระทรวงเกษตรธิการในชั้นแรกอาศัยอยู่ในบริเวณ กระทรวงเกษตรธิการ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ปริมาณงาน และจำนวนข้าราชการสหกรณ์เพิ่มมากขึ้น จึงได้ย้ายสถานที่ไปเช่าอยู่ที่วังพระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิชัยมหินทรโรดม ถนนมหาราช ตำบลพระราชวัง อำเภอบางนาคร

กระทรวงสหกรณ์ (พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๕๐๖)

ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๙๔ กิจการสหกรณ์ได้ขยายกว้างขวางขึ้นเป็น อันมากทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ สามารถช่วยเหลือราษฎรให้มีมาตรฐาน การครองชีพสูงขึ้น ในระดับที่น่าพึงพอใจ คณะรัฐบาลสมัยนั้นจึงถือเอาการ สหกรณ์เป็นนโยบายหลักอันสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ และเพื่อให้ การสหกรณ์ในประเทศไทยเจริญรุดหน้าสมความมุ่งหมายของรัฐบาลในการแก้ไข ภาวะความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น จึงได้ยกฐานะกรมสหกรณ์เป็นกระทรวง การสหกรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๙๕ โดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี รักษา ราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการสหกรณ์

และในวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ คณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งให้พลอากาศตรี มุนีมหาสมุทร เวชยันต์รังสฤษฎี รักษาการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการสหกรณ์ ต่อจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม จนกระทั่งวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ จึงได้มีการประกาศพระบรมราชโองการ แต่งตั้งให้พลเรือตรีหลวงยุทธศาสตร์โกศล รน. เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ สหกรณ์ และมีนายพงส์ศรีวรรณะ เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ตามเดิมต่อมาใน ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ กระทรวงการสหกรณ์ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๔๙๖ ลงวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๔๙๖ มีผู้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ คือ

พลเรือเอกหลวงยุทธศาสตร์โกศล รน ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

นายพงส์ ศรีวรรณะ ดำรงตำแหน่ง ปลัดกระทรวงสหกรณ์และ นายทะเบียนสหกรณ์

นาวาอากาศโทพระเทพวิสุทธิญาณคุณ ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์

นายเชื้อ วายวานนท์ ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมสหกรณ์ธนกิจ

นายพจน์ สังขะฤกษ์ ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมสหกรณ์พาณิชย์

ม.ล.อุดม ทินกร ณ อยุธยา ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ส่วนสถานที่ตั้งกระทรวงสหกรณ์ ภายหลัง วังกรมหมื่นพิชัยทิพโรตมบอกร เลิกสัญญาเช่าแล้ว จึงได้ย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนตั้งตรงจิตร บริเวณวัดพระเชตุพนวิ- มลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นการชั่วคราวก่อน ต่อมาจึงได้สร้างกระทรวงสหกรณ์ ขึ้นข้างวัดปรีณายก เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และเข้าอยู่เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นายพงส์ ศรีวรรณะ ครบเกษียณอายุพ้นจากตำแหน่งจึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้ นายเชื้อ วายวานนท์ ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงสหกรณ์ อีกตำแหน่งหนึ่ง และให้นายทนต์ สาตราภัย ผู้อำนวยการกองเศรษฐกิจการสหกรณ์ ดำรงตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๒ ซึ่งในช่วงระยะเวลา ดังกล่าว ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรี และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พระประกาศสหกรณ์ (สดับ วีระเกียรติ) เป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงสหกรณ์ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๒ จึงได้มี คำสั่งแต่งตั้งให้ นายเชื้อ วายวานนท์ ดำรงตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๕

ส่วนราชการสหกรณ์ในกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๕)

ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ให้ยุบเลิก กระทรวงสหกรณ์ และโอนงานทั้งหมดไปเป็นของกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติที่ ตั้งขึ้นใหม่ โดยให้แยกส่วนราชการสหกรณ์ออกมาดังนี้ คือ กองที่เกี่ยวกับการ สหกรณ์ให้ขึ้นกับสำนักงานปลัดกระทรวงฯ นอกจากนี้ก็จัดให้มีกรมสหกรณ์ที่ดิน กรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์ในระยะนั้นมีดังนี้ คือ

- นายทนต์ สาตราภัย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๐
- พลโทชาญ อังสุโชติ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๑
- พันเอกสุรินทร์ ชลประเสริฐ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๕
- นายสัมฤทธิ์ เลิศบุศย์ ใน พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕

นับตั้งแต่ได้จัดตั้งกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติขึ้นใหม่ รัฐบาลก็ได้มีการ ศึกษาการสหกรณ์มากขึ้น จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย และออกพระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยเปิดโอกาสให้มีการควบสหกรณ์เข้าด้วยกัน ตลอดจนได้จัดแบ่งสหกรณ์ตาม กฎกระทรวงออกเป็น ๖ ประเภท

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (พ.ศ. ๒๕๑๕ - พ.ศ. ๒๕๔๕)

ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๑๖ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๕ ยกเลิก พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๐๖ ตั้งกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ขึ้นและยกเลิกกระทรวงพัฒนา การแห่งชาติ พร้อมนี้ได้มีคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๑๗ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๕ ให้โอนอำนาจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับการ ส่งเสริมการสหกรณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ กรมสหกรณ์ ที่ดิน กรมสหกรณ์ พาณิชยและธนกิจ เป็นกรมส่งเสริมสหกรณ์ สังกัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ โดยมี พันเอกสุรินทร์ ชลประเสริฐ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรม ส่งเสริมสหกรณ์และนายทะเบียนสหกรณ์เป็นคนแรก

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ปัจจุบัน)

กรมส่งเสริมสหกรณ์ตามโครงสร้างใหม่โดยอาศัย กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๕